

SZLAK PIESZY
„ŚLADAMI CYSTERSÓW”
- odcinek 2

OPIS PUNKTÓW NA TRASIE

1.Dawny dom opata - obecnie Muzeum Regionalne w Wągrowcu. Starsza część obecnego budynku wspiera się na murach XVI-wiecznego domu opata. Według opisu z 1620 r. w skład kompleksu zabudowań opackich wchodziły także: kuchnia, piekarnia, browar, stajnie itp.
W pobliżu znajdował się młyn słodowy (piwowarski) i młyn koński. Całość otaczały sady, ogrody i chmielniki. Na przestrzeni wieków dom opata ulegał przebudowom. Po konfiskacie dóbr cysterskich był to budynek prywatny. Od 1987 r., po kolejnej przebudowie, znajduje się tutaj siedziba muzeum.

2.Księży Kacerek (Miejski EKOpark) – park ze stawem zajmuje obecnie część przestrzeni dawnego Jeziorka Miejskiego. Akwen ten oddzielał opactwo od miasta, pełnił więc funkcję graniczną i zapewniał zachowanie względnego dystansu pomiędzy częścią klasztorną a miejską. Było to istotne ze względu na cysterską ideę zakładania klasztorów w miejscach odseparowanych od większych skupisk ludzkich.

3.Osada Podklasztorze i gospoda „Wygoda". Posesje przy ulicy Opackiej, pomiędzy dawnym domem opata a ulicą Klasztorną, wchodziły w skład osady Podklasztorze. Mieszkała tutaj służba klasztorna, np. cyrulik, krawiec, strzelec, palacz, szwaczka i muzykanci. Była też kuźnia i gospoda o nazwie „Wygoda". Budynki w konstrukcji szkieletowej zostały w XIX-XX w. zastąpione murowanymi z cegły.

4.Klasztor i kościół klasztorny. Cystersi budowali klasztory na terenach położonych w dolinach. Taką też lokalizację wybrali cystersi z Łekna, po podjęciu decyzji o translokacji klasztoru do Wągrowca.
W otoczeniu klasztoru znajdowały się rozległe ogrody, łąki i sady uprawiane przez cystersów.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Cisterscapes – Cistercian landscapes connecting Europe

MUZEUM REGIONALNE W WĄGROWCU

5.Kościół farny pw. św. Jakuba w Wągrowcu powstał w związku z lokacją miasta. Pierwsza o nim wzmianka pochodzi z 1381 roku i zawarta jest w dokumencie, na mocy którego proboszcz Piotr otrzymywał uposażenie od opata Ewerharda. W XVI wieku drewniana świątynia została zastąpiona budynkiem murowanym, zbudowanym w stylu późnogotyckim.

Dzwon z 1661 roku. Na płaszczu dzwonu umieszczono łacińskie inskrypcje i zdobienia. Informują one m.in. o producencie dzwonu, znanym ludwisarzu Szymonie Koyskim oraz o fundatorach (mieszczanie wągrowieccy) i akcie poświęcenia przez opata Wojciecha Samuela Chrzanowskiego (27 VI 1661). Dzwon był zawieszony w dzwonnicy przykościelnej. Został z niej zdjęty z powodu uszkodzenia.

6.Grobla i przeprawa przez rzekę. Dzisiejsze mosty w staromiejskiej części Wągrowca są kontynuacją przepraw zbudowanych setki lat wcześniej z inicjatywy cystersów. W tym celu zbudowane zostały solidne groble, które do dziś stanowią podstawę dróg.

7.Nadrzeczne łąki. Przed założeniem Wągrowca płynące tutaj rzeki i strumienie silnie meandrowały, tworząc bagna i rozlewiska. W XIV/XV w. zakonnicy przeprowadzili zaawansowane technicznie prace wodne, gruntownie przebudowując system hydrograficzny. Bagna i mokradła w szerokiej dolinie rzecznej zostały przekształcone w żyzne łąki.

8.Ulice dawnego Wągrowca. Cystersi dążyli do zapewnienia swoim posiadłościom samowystarczalności. Założenie miasta i sprowadzenie wykwalifikowanych rzemieślników dało im dostęp do wysokiej jakości wyrobów. Przy Rynku najwięcej było zakładów piwowarskich. Przy ulicy Szerokiej mieszkali zamożni rzemieślnicy różnych profesji. Mniej zamożni wytwórcy mieszkali przy ulicy Gnieźnieńskiej czyli Ostatniej. Boczne uliczki nosiły nazwy: Weśrednia (dzisiejsza ks. Wujka), Szewska (Powstańców Wlkp.), Czapnicza i Garncarska (prawdopodobnie Klasztorna (?).

9. Skrzyżowanie rzek. Chociaż skrzyżowanie rzek powstało dopiero w XIX w., to różnego rodzaju prace melioracyjne były tutaj podejmowane już we wcześniejszych stuleciach. Cystersi wykopali m. in. kanał odwadniający, którym później poprowadzono główne koryto rzeki Nielby. Co istotne, zbudowane na poszczególnych odcinakach rzek zapory wodne (jazy), ułatwiały kontrolowanie poziomu wody w Wełnie. Miało to zasadnicze znaczenie dla pracy położonego nieopodal młyna.

10.Grobla – droga upustowa. Nasyp ziemny przecinający łąki nad rzekami Wełną i Nielbą. Nasyp zachowany jest na odcinku ok. 250 m i ma wysokość ok. 1-1,5 m. Grobla powstała najprawdopodobniej w związku z budową stawów "w Nielbie", o których wzmiankowano pod koniec XV w. Pełniła ona funkcję zapory wodnej, z którą związane były konstrukcje ułatwiające regulację stosunków wodnych (tzw. upusty). Grobla stanowiła też podstawę drogi wylotowej w kierunku osady młyńskiej w Straszewie.

11.Stawy „w Nielbie”. W 1498 r. opat Jan nadał miastu łąki położone nad rzeką Wełną, „w kierunku Niegłby, czyli nowych stawów”. Stawy te usytuowane były w dzisiejszej dolinie rzeczki Nielby. Eksploatację stawów zarzucono prawdopodobnie w okresie kryzysu wywołanego wojną ze Szwecją (potop szwedzki). W późniejszym okresie stawy przekształcono w łąki, które przecinał rów odwadniający. Łąki te w XVIII wieku wciąż nazywano „Stawy”.

12.Rozlewiska przy Rynku. W przeszłości rzeka Wełna silnie meandrowała, tworząc rozległe rozlewiska i odgałęzienia. Rozlewisko na zapleczu parceli mieszczańskich jest związane z jednym z bocznych ramion rzeki, które otaczało Rynek. Koryto tej rzeczki zasypano w pierwszych dekadach XX w.

13. Miejsce dawnego młyna miejskiego. Młyn miejski został zbudowany w początkach istnienia miasta przy północnym brzegu rzeki. W XVI w. posiadał cztery koła, w tym jedno służące do folowania sukna. W czasach cysterskich, młyn oddawany był w wieloletnią dzierżawę wykwalifikowanym młynarzom. Zobowiązywano ich do opłacania czynszu i darmowego przemiału dla opackich folwarków. Młynarz musiał też własnym kosztem reperować młyn, most, groble i tamy.

14. Rynek. Początkowo miasto rozwijało się na terenie w pobliżu kościoła farnego. Pod koniec XV w. nastąpiła reorganizacja miasta pod względem prawnym i przestrzennym. Założony został nowy rynek i ustaliła się sieć ulic na Starym Mieście. Układ urbanistyczny Starego Miasta, ukształtowany w XV-XVI w. zachował się do dnia dzisiejszego.

15. Jezioro Durowskie. Jeziora należące do cystersów miały duże znaczenie dla gospodarki klasztornej. Odłów ryb zapewniał zaopatrzenie klasztoru w jeden z podstawowych składników diety zakonnej.